

Spôsobilý dedič

Daniela Gandžalová*

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2024.11.2-3.81-91>

Abstrakt:

GANDŽALOVÁ, Daniela: *Spôsobilý dedič*. Dedič, ktorý je povolaný dediť, či už zo zákona alebo zo závetu, môže sa svojím konaním vylúčiť z dedenia, čím sa stane nespôsobilým dedičom. Takýto dedič je nespôsobilým dedičom. V predkladanom príspevku poukazujeme na konkrétne dôvody, ktoré robia dediča nespôsobilým dedičom, a sú v Občianskom zákonníku v ustanovení § 469 taxatívne stanovené.

Kľúčové slová:

dedenie, dedič, dedičská nespôsobilosť, dedičské právo, dedičstvo

Eligible Heir

Abstract:

GANDŽALOVÁ, Daniela: *Eligible Heir*. An heir who is called to inherit, whether by law or by will, may exclude himself from inheritance by his or her actions, rendering him ineligible to inherit. Such an heir is an ineligible heir. In this paper, we point out the specific reasons that make an heir incapable of inheriting and are exhaustively listed in the Civil Code in the provision of § 469.

Key words:

inheritance, heir, incapacity to inherit, inheritance law, inheritance

Úvod

Jedným z predpokladov dedenia je, aby tu bol dedič, ktorému patrí niektorý z dedičských titulov, a nie je dedičsky nespôsobilý. To znamená, že okrem smrti fyzickej osoby, existencie majetku zanechaného touto osobou a dedičského titulu je ďalším nevyhnutným predpokladom dedičského nástupníctva existencia spôsobilého dediča. Nie každá osoba, ktorú povoláva zákon alebo závet, môže dediť. Dediť môže iba osoba, ktorá má na to potrebnú spôsobilosť.

1. Dedičská spôsobilosť

Predpokladom nadobudnutia dedičstva určitým dedičom je jeho dedičská spôsobilosť. Rozlišujú sa dva druhy dedičskej spôsobilosti, a to absolútna dedičská

* Prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD., Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedra občianskeho a pracovného práva, vedúca katedry. ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8866-4976>

spôsobilosť a relatívna dedičská spôsobilosť.¹ Rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že kým absolútna dedičská spôsobilosť má objektívny základ, pri relatívnej dedičskej spôsobilosti sa uplatňujú subjektívne aspekty, a to ako zo strany prípadného dediča, tak aj zo strany poručiteľa. Absolútna dedičská spôsobilosť je daná spôsobilosťou dediča mať spôsobilosť na práva a povinnosti, t. j. právnou subjektivitou v okamihu smrti poručiteľa. Preto, pokiaľ ide o spôsobilosť fyzickej osoby dedič, treba vychádzať z § 7 OZ, podľa ktorého spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti vzniká narodením a končí sa smrťou. Túto spôsobilosť musí mať dedič v čase poručiteľovej smrti. Osoba, ktorá v čase poručiteľovej smrti ešte nežije (ešte sa nenarodila) alebo už nežije (neprežila poručiteľa), nemôže dedič. To znamená, že dedičom zo zákona alebo zo závetu sa môže stať len ten, kto sa dožil smrti poručiteľa.

Výnimku Občiansky zákonník pripúšťa len v prípade počatého, ale zatiaľ nenarodeného dieťaťa (tzv. *nascitura*), u ktorého sa v zákone konštruuje spôsobilosť mať práva a povinnosti, ak sa narodí živé (§ 7 ods. 1). Predpokladom dedenia *nascitura* je, že k počatiu došlo ešte pred poručiteľovou smrťou, že sa počaté dieťa aj skutočne narodí živé a že pochádza od zomretého poručiteľa, resp. od jeho potomka – ak ide o prípad dedenia vnuka. Vzhľadom na túto podmienku v dedičskom konaní nie je možné pokračovať, kým sa dieťa, t. j. predpokladaný dedič, nenarodí.²

Keďže k nadobudnutiu dedičstva sa nevyžaduje nijaký nadobúdaci prejav, ale dedič sa stáva vlastníkom poručiteľovho majetku okamihom jeho smrti priamo *ex lege*, bez vlastného pričinenia, nie je potrebné, aby mal dedič i spôsobilosť na právne úkony.³ Stačí, keď má spôsobilosť na práva a povinnosti. Osoby, ktoré nemajú spôsobilosť na právne úkony, musia byť pri právnych úkonoch, ktoré treba urobiť v súvislosti s nadobudnutím dedičstva, zastúpené zákonným zástupcom.

Okrem spôsobilosti mať práva a povinnosti v čase poručiteľovej smrti vyžadujú sa od fyzických osôb ešte aj ďalšie predpoklady, ktoré musia byť splnené, aby mohla táto osoba dedič. U osôb, ktoré dedia zo zákona na základe príbuzenského pomeru, musí príbuzenský pomer v čase poručiteľovej smrti trvať. U osôb, ktoré dedia zo zákona na základe manželského pomeru, sa vyžaduje, aby manželstvo v čase poručiteľovej smrti právne trvalo. Manželia dedia navzájom po sebe, aj keď fakticky spolu nežijú v spoločnej domácnosti. Len ak manželstvo zaniklo rozvodom, resp. bolo vyhlásené za neplatné, a rozhodnutie súdu o tom bolo v čase poručiteľovej smrti právoplatné, nemôže už manžel po poručiteľovi dedič. U iných zákonných dedičov vyžaduje zákon ďalšie skutočnosti, ktoré musia byť splnené v čase poručiteľovej smrti, napr. členstvo v rodine, starostlivosť o spoločnú domácnosť, odkázanosť na výživu a pod.

Podľa nášho právneho poriadku je v zásade spôsobilý dedič každý subjekt, ktorý má v momente smrti poručiteľa spôsobilosť na práva a povinnosti (vrátane *nascitura* za predpokladu, že sa dieťa narodí živé), t. j. má právnou subjektivitu.

1 KNAPOVÁ, M.– ŠVESTKA, J. a kol. *Občianske právo hmotné*. 3. vyd., Praha : Aspi Publishing, s. r. o., 2002, s. 289.

2 PLANK, K. *Občianske právo s vysvetlivkami*. I. zv., Bratislava : Iura Edition, 1997, s. 216.

3 SVOBODA, J. a kol. *Občiansky zákonník – komentár*. Bratislava : Eurounion, s. r. o., 1999, s. 231.

Z tohto hľadiska môže byť dedičom spôsobilým nadobudnúť dedičstvo každá fyzická osoba (§ 7 a nasl. OZ), právnická osoba (§ 19a OZ), ale aj štát (§ 21 OZ).⁴ V prípade, ak má dedičstvo nadobudnúť právnická osoba, je nevyhnutné, aby v okamihu smrti poručiteľa právne existovala. Preto po poručiťovi nemôže dediť právnická osoba, ktorá v čase smrti poručiteľa už zanikla, resp. ešte nevznikla.⁵ Právnická osoba môže byť dedičom len na základe závetu, nikdy nie na základe zákona. Štát má vždy právnú subjektivitu (§ 21 OZ), môže teda dediť, ale len na základe závetu.

Z uvedeného vidieť, že dedenie vyžaduje určitú právnú spôsobilosť u dediča. Pokiaľ ju dedič nemá – nemôže dediť.⁶ Platný Občiansky zákonník pozná niektoré skutočnosti, ktoré vylučujú dedičskú spôsobilosť. Tieto skutočnosti majú za následok dedičskú nespôsobilosť.

2. Dedičská nespôsobilosť

Existencia právnej subjektivity však sama osebe ešte nie je dostačujúca na to, aby sa stal určitý subjekt skutočným dedičom. Dedič ako fyzická osoba sa totiž môže svojím konaním sám vylúčiť z dedenia a stať sa tak nespôsobilým dedičom (relatívna dedičská nespôsobilosť).

Inštitút dedičskej spôsobilosti poznala naša právna úprava aj v minulosti. Tzv. dedičská spôsobilosť znamenala, že delát musel mať spôsobilosť k právam a povinnostiam a nebol nespôsobilý dediť. Nespôsobilý dediť bol ten, kto sa zriekol dedičského práva alebo ho z dedičského práva vylúčil poručiť, resp. bol „nehodný“ dedičského práva. „Nehodný“ dedičského práva bol ten, kto sa previnil proti

4 V období Občianskeho zákonníka z roku 1950 právo dediť priznával zákon každej osobe, ktorá mala spôsobilosť na práva (§ 4 a 18 OZ), a za ďalšieho predpokladu, ktorý spočíval v tom, že jej v tom nebránila dedičská nespôsobilosť podľa § 522 OZ. Dediť mohla teda tak osoba fyzická, ako aj osoba právnická (§ 510 OZ). Právo dediť mal aj česko-slovenský štát, ktorý mohol byť v závete platne ustanovený za dediča.

Ak mala určitá fyzická osoba nadobudnúť dedičstvo, musela v čase poručiťovej smrti byť už nažive, alebo musela byť aspoň počatá. Z § 5 OZ vyplývalo, že dediť môže aj dieťa ešte nenarodené (*nasciturus*), ak bolo v čase poručiťovej smrti už počaté, a ak sa potom živé narodilo. Dedičstvo mohla nadobudnúť iba taká fyzická osoba, ktorá je v čase poručiťovej smrti ešte nažive, t. j. poručiťa prežila.

Ak dedičstvo mala nadobudnúť právnická osoba, musela v čase poručiťovej smrti bezpodmienečne existovať, pretože existencia dediča v čase poručiťovej smrti bola nevyhnutným predpokladom nadobudnutia dedičstva. Podľa vtedy platného práva teda nebolo možné za dediča ustanoviť napr. nadáciu, ktorá sa mala podľa závetu ešte len zriadiť.

Čo bolo povedané o dedičovi, platilo primerane aj o odkazovníkovi (§ 537 OZ).

Ďalším predpokladom nadobudnutia dedičstva bolo, aby na strane dediča neboli dôvody, ktoré vylučujú nadobudnutie dedičstva. Týmito dôvodmi boli okrem dedičskej nespôsobilosti aj zrieknutie sa dedičstva a vydedenie.

5 Z uvedeného dôvodu bola úprava zriadenia nadácie závetom veľmi problematická, nakoľko dediť mala nadácia, ktorá ako právny subjekt v čase smrti poručiťa neexistovala.

6 KNAPP, V. – PLANK, K. *Československé občianske právo. I. sv. – obecná časť*, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973, s. 267; rovnako HOLUB, M. a kol. *Občianský zákoník – komentár*. 1. sv. Praha : Linde Praha, a. s., 2002, s. 557.

poručiteľovi, napr. ohrozoval jeho život, alebo poručiteľovu poslednú vôľu úmyselne zatajil alebo prekazil, aby poručiteľ mohol závet urobiť alebo zmeniť. Nehodný dedič nemohol dediť ani na základe závetu poručiteľa. Ten, kto bol nespôsobilý dedič, vypadol z okruhu možných dedičov, teda akoby v momente nápadu ani nebol živý. Dedičská nespôsobilosť pôsobila *ex offio*, prihliadalo sa na ňu z úradnej povinnosti.⁷

Súčasná právna úprava v Občianskom zákonníku v ustanovení § 469 upravuje podmienky dedičskej nespôsobilosti, bez zreteľa na to, či ide o dedenie zo zákona alebo o dedenie zo závetu. Dôsledkom dedičskej nespôsobilosti je to, že takáto osoba nie je dedičom, a teda ani neprichádza do úvahy prechod jeho práv na iné osoby (napr. deti), tak ako tomu môže byť pri vydedení. Ide o skutočnosti, ku ktorým dochádza *ex lege*. Preto je vylúčená prípadná „dohoda dedičov o odpustení“ tejto prekážky dedenia. Na takúto osobu „dediča“ sa hľadí, akoby neexistovala (viď rozhodnutie NS ČR: 21 Cdo 2537/2010).

Dedičskú nespôsobilosť treba odlišovať od vydedenia v zmysle § 469a OZ, ktoré môže v niektorých prípadoch byť skutkovo zhodné.⁸ Dôvodom pre vydedenie

7 LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : Právnická jednota v Bratislave, 1946. s. 129.

8 Poručiteľ môže z dôvodov uvedených v zákone svojho potomka (potomkov) vydediť a tak ich zbaviť subjektívneho dedičského práva. Vydedenie sa týka iba neopomenuteľných dedičov. Vydedenie (*exhereditatio*) je možné charakterizovať ako jednostranný písomný prejav poručiteľa, ktorého obsahové náležitosti upravujú ustanovenia § 476 OZ a § 480 OZ, ktorého dôsledkom je vydedenie neopomenuteľného dediča, prípadne aj jeho potomkov (§ 473 OZ), a to z taxatívne vymenovaných dôvodov v ustanoveniach § 469a OZ, ktoré poručiteľ uviedol v listine o vydedení.

Vydedenie v zmysle ustanovenia § 469a OZ je prejavom vôle poručiteľa, ktorým odníma dedičovi dedičské právo, ktoré by mu inak podľa zákona patrilo. Nevyhnutnou obsahovou náležitosťou tohto prejavu poručiteľovej vôle je výslovné uvedenie dôvodu vydedenia (§ 469a ods. 3, časť vety za bodkočiarkou, OZ). Výpočet dôvodov oprávnených na vydedenie je ustanovením § 469a ods. 1 OZ vymedzený taxatívne. Ustanovenie § 469a ods. 2 OZ umožňuje poručiteľovi, aby spolu s vylúčením najbližšieho potomka z dedičstva tiež výslovne vyjadril vôľu, že dôsledky vydedenia sa vzťahujú aj na potomkov vydedeného, ktorí by inak nastúpili na jeho miesto. Nie je rozhodujúce, či by proti nim samým bolo možné uplatniť niektorý z dôvodov vydedenia (§ 469a ods. 3, časť vety za bodkočiarkou, § 473 ods. 2 OZ).

Podstatou inštitútu vydedenia je vôľové vylúčenie potomka z dedenia, resp. z okruhu dedičov, v dôsledku určitého kvalifikovaného správania, resp. skutočnosti. Vydedenie je jednostranný výslovný prejav poručiteľovej vôle, ktorým sa potomok ako neopomenuteľný dedič zbavuje práva, ktoré by mu inak patrilo podľa zákona. Na vydedeného dediča sa hľadí, ako keby sa smrti poručiteľa nedožil. Poručiteľ môže spolu s prejavom o vylúčení svojho najbližšieho potomka z dedičstva vyjadriť vôľu, že dôsledky vydedenia sa vzťahujú aj na potomkov vydedeného, ktorí by inak nastúpili na jeho miesto. V tomto prípade nezáleží na tom, či by proti nim samým bolo možné uplatniť niektorý z dôvodov vydedenia alebo nie. Záver, či poručiteľ v konkrétnom prípade vydedil svojho potomka aj potomkov vydedeného každého samostatne (§ 469a ods. 1 OZ), alebo či vydedil svojho najbližšieho potomka a vyjadril svoju vôľu, aby dôsledky vydedenia boli vzťahnuté aj na potomkov vydedeného, ktorí by inak nastúpili na jeho miesto (§ 469a ods. 2 OZ), predstavuje skutkové posúdenie veci.

je aj spáchanie úmyselného trestného činu [§ 469a ods. 1 písm. c) OZ]. Zásadný rozdiel dedičskej nespôsobilosti však spočíva v tom, že pre vydedenie sa vyžaduje jednostranný prejav poručiteľa, ktorým vydeduje osobu, ktorá je inak zákonným dedičom poručiteľa, zatiaľ čo dedičská nespôsobilosť je objektívne existujúci stav, pri naplnení ktorého je osoba, ktorá by inak bola dedičom, osobou, ktorá nie je spôsobilá dediť.⁹

Predpokladmi dedičskej nespôsobilosti sú: ten, kto by inak dedil, sa dopustil úmyselného trestného činu a trestný čin bol spôsobený proti poručiteľovi alebo osobám jemu blízkym, ak týmito osobami boli manžel poručiteľa, jeho deti alebo rodičia, alebo ak sa ten, kto by inak dedil, dopustil zavrnutiahodného konania proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle.¹⁰

Nespôsobilým dedičom v zmysle § 469 OZ môže byť výlučne fyzická osoba. Len fyzická osoba sa totiž môže dopustiť konania, ktoré je dôvodom dedičskej nespôsobilosti.

Dôvody, ktoré robia dediča nespôsobilým dedičom, sú v Občianskom zákonníku vypočítané taxatívne:¹¹

- a) spáchanie úmyselného trestného činu dediča voči poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom;
- b) druhým dôvodom dedičskej nespôsobilosti je zavrnutiahodné konanie dediča proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle.

Obidva dôvody dedičskej nespôsobilosti, uvedené v ustanovení § 469 OZ sa týkajú tak zákonného dediča, ako aj závetného dediča, a nastávajú bez toho, aby bol potrebný úkon poručiteľa.

Ad a): Podstatou inštitútu dedičskej nespôsobilosti (§ 469 OZ) je zákonné vylúčenie fyzickej osoby, ktorá by inak dedila, resp. mohla dediť, z okruhu dedičov v dôsledku určitého kvalifikovaného správania. Týmto správaním má zákon konkrétne na mysli ako „dopustenie“ sa úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom, tak i zavrnutiahodné konanie proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle. To znamená, že vznik dedičskej nespôsobilosti nie je viazaný na akékoľvek konanie zo strany poručiteľa, nastáva teda *ex lege* a súd na ňu prihliada z úradnej povinnosti (*ex officio*).¹²

Nespôsobilý dedič nededí, na jeho miesto nastupuje náhradný dedič a hľadá sa naňho, akoby sa smrti poručiteľa nedožil. Nespôsobilým dedičom sa môže stať ktorýkoľvek z dedičov, teda sa nevzťahuje len na napr. potomkov poručiteľa. Ak

9 KRAJČO, I. *Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie)*. Bratislava : Eurounion, spol. s r. o., 2016, ISBN 978-80-89374-36-6, s. 86 a nasl.

10 KIRSTOVÁ, K. Platná právna úprava inštitútu dedičskej nespôsobilosti a vydedenia. In *Ars Notaria*, č. 1/2004, s. 17.

11 Vid' ustanovenie § 469 Občianskeho zákonníka.

12 Zákon, z hľadiska predmetu útoku, bližšie nešpecifikuje, ktorý trestný čin zakladá dedičskú nespôsobilosť.

sa dedičská nespôsobilosť týka potomka poručiťa, tak to nijako neovplyvňuje dedičskú spôsobilosť jeho potomkov.¹³

V prípade nespôsobilosti dediča dediť z dôvodu spáchania úmyselného trestného činu zákon kladie dôraz na úmyselnosť trestného činu, takže nedbanlivostné delikty nemajú vplyv na dedičskú spôsobilosť.¹⁴ To znamená, že v tomto prípade musí byť spáchaný úmyselný trestný čin a musí smerovať proti osobám uvedeným v zákone. Teda aby bolo možné hovoriť o tom, že dedič sa dopustil takéhoto činu, t. j. že spáchal úmyselný trestný čin, musí byť za takýto trestný čin odsúdený, a teda uznaný za vinného. Iná je otázka, ak napríklad z dôvodu amnestie nebude možné skutok prejednať v trestnom konaní.¹⁵ V súvislosti s uvedeným dôvodom, ktorý robí

13 KRIŽAN, M. Úvahy o konkurencii dôvodov vydedenia a dedičskej nespôsobilosti a miere konkretizácie sekundárne vydedených osôb. In *Zborník: Dedičské právo v hmotnoprávných a procesných súvislostiach*. Wolters Kluwer, 2022, ISBN 978-80-571-0486-5, s. 74; rovnako HAMŘÍK, M. Zatajenie majetku poručiťa dedičmi a jeho právne dôsledky v kontexte dedičskej nespôsobilosti. In *Milníky práva v stredo európskom priestore 2021*. 1. vydanie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2021, s. 309; ŠTEVČEK, M.–DULAK, A.–BAJÁNKOVÁ, J. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 1641; Rozhodnutie uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov SR pod číslom R 99/2011.

14 FEKETE, I. *Občiansky zákonník. Komentár*. Bratislava : Epos, 2007, ISBN 978-80-8057-688-2, s. 496.

15 Z judikatúry:

21 Cdo 2537/2010 (NS ČR): Podľa ustanovenia § 469 OZ nededí, kto sa dopustil úmyselného trestného činu proti poručiťovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom, alebo zavrhnutiahodného konania proti prejavu poručiťovej poslednej vôle. Môže však dediť, ak mu poručiť tento čin odpustil.

Základnými predpokladmi dedenia sú smrť poručiťa; existencia majetku tvoriaceho dedičstvo po poručiťovi; dôvod dedenia svedčiaci určitej osobe (t. j. dedičský titul); skutočnosť, že táto osoba poručiťa prežila, že má záujem byť poručiťovým dedičom (t. j. dedičstvo neodmietla), že nie je dedičskou nespôsobilosťou v zmysle § 469 OZ a že ani nebola poručiťom platne vydedená podľa § 469a OZ.

Dedičská nespôsobilosť nastáva zo zákona (*ex lege*); súd (súdny komisár) k nej prihliada z úradnej povinnosti. Je vylúčené, aby sa dedičia „dohodli“, že dedičská nespôsobilosť u niektorého z nich nenastala. Nespôsobilý dedič nededí; hľadá sa na neho, akoby sa smrti poručiťa nedožil.

Pre záver o dedičskej nespôsobilosti nie je rozhodujúce, či páchatel bol za úmyselný trestný čin proti poručiťovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom odsúdený alebo nie; prípadne, či zanikla možnosť trestného postihu v dôsledku smrti páchatel'a, premlčania, amnestie, udelenie milosti. Právoplatným rozsudkom trestného súdu o tom, že bol spáchaný trestný čin, a kto tento čin spáchal, je súd v konaní o dedičstve viazaný.

24 Co 35/2001 (MS Praha): Ak bol dedič poručiťa právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin proti poručiťovi, je súd v dedičskom konaní pri posudzovaní tohto dôvodu dedičskej nespôsobilosti (§ 469) viazaný právoplatným rozsudkom, a táto otázka nemôže byť predmetom rozhodovania podľa § 175k ods. 1 alebo 2 OSP, dedičské právo odsúdeného dediča je však v tomto prípade závislé na tom, či mu poručiť tento čin odpustil (§ 469 druhá veta), a ak je táto otázka sporná, musí súd postupovať podľa § 175k ods. 2 OSP.

dediča nespôsobilým dedič (kriminálne správanie potenciálneho dediča), je potrebné poukázať aj na názory, podľa ktorých na vznik dedičskej nespôsobilosti postačuje už len dopustenie sa úmyselného trestného činu, cieľom ktorého bol poručiteľ, jeho manžel, deti alebo rodičia.¹⁶ To znamená, že podmienkou nie je právoplatné odsúdenie obžalovaného trestným súdom, avšak v takom prípade sa vyžaduje, aby súd v konaní o dedičstve sám posúdil naplnenie tejto podmienky.

Inak povedané súd je viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin a kto ho spáchal. Zo znenia zákona je zjavné, že pre dedičskú nespôsobilosť nie je rozhodujúci druh alebo dĺžka trestu, ktorý bol uložený, dokonca nie je významné ani to, že súd prípadne upustil od uloženia trestu. Rozhodujúce je len to, že spáchal úmyselný trestný čin za podmienok uvedených v ustanoveniach § 469 OZ. Ak by obžalovaný bol oslobodený trestným súdom napríklad preto, lebo zanikla trestnosť činu alebo preto, lebo trestné konanie bolo zastavené (napr. v dôsledku amnestie, udelenia milosti, premlčania), súd sám ako predbežnú otázku posúdi, či konanie dediča naplnilo objektívne a subjektívne znaky trestného činu. Takto môže postupovať aj vtedy, keď sa trestné stíhanie ešte vôbec nezačalo, prípadne keď sa trestné konanie ešte neskončilo (viď 24Co 315/1997, MS Praha).

V súvislosti s dôvodom kriminálneho správania potenciálneho dediča, ktorý robí dediča nespôsobilým dedič, je potrebné poukázať na prípad, ak sa potomok pre spáchaný trestný čin stal *ex lege* nespôsobilým dedič podľa § 490 OZ a súčasne bol na základe vôle poručiteľa vydedený. Súhlasíme s názormi, že *de lege lata* neexistuje návod, ako riešiť konkurenciu, a teda ani neexistuje dôvod, pre ktorý by mala byť uprednostňovaná dedičská nespôsobilosť pred vydedením. Prikláňame sa k názorom, že na takúto situáciu sa vzťahujú oba uvedené dôvody s tým, že ako prioritný dôvod, pre ktorý nebude táto osoba dedič, bude vydedenie podľa § 469a OZ, a to z dôvodu uprednostnenia vôle poručiteľa pred následkami, ktoré vyplývajú priamo zo zákona. Má sa za to, že v prípade, ak osoba spáchala taký trestný čin, pre ktorý prichádzajú do úvahy oba uvedené následky, pokiaľ sa na neho vzťahuje

24 Co 315/1997 (MS Praha): Pri posudzovaní, či sa dedič dopustil úmyselného trestného činu, ktorý zakladá dedičskú nespôsobilosť (§ 469 OZ), je súd v konaní o dedičstve viazaný rozhodnutím príslušného orgánu, ak bolo vydané (§ 135 ods. 1 OSP). Ak však také rozhodnutie vydané nebolo (napr. z dôvodu amnestie, premlčania), rieši súd v dedičskom konaní túto otázku ako predbežnú (§ 135 ods. 2 OSP). Otázka, či sa dedič dopustil určitého konkrétneho konania, je otázkou skutkovou a v prípade sporu medzi účastníkmi sa rieši postupom podľa § 175k ods. 2 OSP. Otázka, či takéto konanie je trestným činom, je otázkou právnou a rieši sa postupom podľa § 175k ods. 1 OSP (dnes podľa ustanovení § 192 a nasl. CMP).

Z I (s. 511–512): O tom, že niektorý z dedičov nie je spôsobilý dedič, dozvedá sa štátne notárstvo (teraz súd) od účastníkov konania o dedičstve. Údaje účastníkov v tomto smere je potrebné preverovať podľa obsahu trestných spisov, ak sa tvrdí, že sa dedič dopustil úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom, alebo rodičom, a pokiaľ došlo k odsúdeniu v trestnom konaní. Pokiaľ však táto otázka nemohla byť riešená v trestnom konaní (napr. v dôsledku amnestie prezidenta republiky, alebo v dôsledku premlčania trestného stíhania), potom je nevyhnutné, aby si ju štátne notárstvo (teraz súd v konaní o dedičstve) posúdilo samo pre účely prejednávanej dedičskej veci.

16 Tamtiež, s. 496; rovnako 21 Cdo 2537/2010 (NS ČR).

prísnejší z nich (vydedenie), dochádza priamo ku konzumácii miernejšieho následku (nespôsobilosť dedič).¹⁷

Výpočet osôb, proti ktorým musí smerovať protiprávne konanie dediča, aby malo následky dedičskej nespôsobilosti, je taxatívny, takže spáchanie úmyselného trestného činu proti inému, než kto je uvedený v § 469 OZ, nemá vplyv na dedičskú spôsobilosť dediča. Rodičmi a deťmi poručiteľa treba vzhľadom na ustanovenie § 97 a nasl. ZR rozumieť aj osvojené deti a osvojiteľov poručiteľa.¹⁸

Ad b): Pokiaľ ide o druhý dôvod dedičskej nespôsobilosti, zákon vychádza z toho, že by bolo nezlučiteľné so zásadami dedičského práva, aby dedičstvo nadobudol ten, kto sa snaží navodiť stav, ktorý nezodpovedá vôli poručiteľa. Tohto konania sa možno dopustiť tak za života poručiteľa, ako aj po jeho smrti. V prípade, ak sa tak stalo za života poručiteľa, tento dôvod dedičskej nespôsobilosti môže byť konvalidovaný, a to tak, že poručiteľ dedičovi takýto čin odpustil. Zákon bližšie nevymedzuje pojem „zavrhnutiehodné“ konanie proti prejavu poručiteľovej vôle. Bude teda závisieť od posúdenia konkrétnych okolností daného prípadu, či konanie určitého dediča vo vzťahu k poslednej vôli poručiteľa je zavrhnutiehodné, a teda zakladá dôvod dedičskej nespôsobilosti. V tomto prípade sa nevyžaduje konanie, ktoré by napĺňalo skutkovú podstatu trestného činu alebo prečinu, stačí konanie, ktoré je zavrhnutiehodné z hľadiska dobrých mravov.¹⁹

Zavrhnutiehodné konanie proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle nespočíva len v tom, že potenciálny dedič poručiteľovi zabránil prejaviť svoju skutočnú vôľu v závete, ale rovnaké následky má také konanie proti poručiteľovej vôli, ktorým by potenciálny dedič poručiteľovi bránil odvolať, zmeniť alebo zrušiť závet, alebo tiež konanie spočívajúce v zatajovaní, zničení, sfalšovaní alebo podvrhnutí závetu, keď dedič listinu obsahujúcu závetnú dispozíciu vydáva za závet poručiteľa.²⁰

Z vyššie uvedeného teda vyplýva, že o dedičsky nespôsobilého dediča z dôvodu zavrhnutiehodného konania proti prejavu poslednej vôle poručiteľa môže ísť iba v tých prípadoch, kedy sa dedič dopustí konania, ktorým sa snaží vyvolať usporiadanie dedičskej postupnosti v rozpore s vôľou poručiteľa v tomto smere (napr. aby sa určitá osoba stala dedičom, alebo naopak, aby sa osoba, ktorú poručiteľ určil závetom za svojho dediča, dedičom nestala). Zrejme pôjde o všetky druhy fyzického alebo psychického donútenia smerujúceho k zriadeniu závetu určitého obsahu, o konanie, ktorým bolo poručiteľovi zabránené prejaviť svoju skutočnú vôľu v závete, či zriadiť,

17 KRIŽAN, M. Úvahy o konkurencii dôvodov vydedenia a dedičskej nespôsobilosti a miere konkretizácie sekundárne vydedených osôb. In *Zborník: Dedičské právo v hmotnoprávných a procesných súvislostiach*. Wolters Kluwer, 2022, ISBN 978-80-571-0486-5, s. 73 a nasl.

18 LAZAR, J. a kol. *Základy občianskeho hmotného práva. I. zv.*, Bratislava : Iura Edition, 2000, s. 268.

19 SVOBODA, J. a kol. *Občiansky zákonník – komentár*. Bratislava : Iura Edition, 1995, s. 303.

20 Z judikatúry:

18 Co 60/1997 (KS Brno): Za zavrhnutiehodné konanie proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle, ktoré by privodilo dedičskú nespôsobilosť dediča, nemožno považovať, ak dedič v priebehu dedičského konania tvrdil, že predložený závet poručiteľa je písaný jeho vlastnou rukou, hoci v nadväzujúcom súdnom konaní bolo právoplatne rozhodnuté, že poručiteľ tento závet vlastnou rukou nenapísal.

zmeniť alebo zrušiť závet, ako i o konanie, ktorého cieľom je potlačenie už zriadeného závetu, a to napríklad zničením listiny či zatajenie jej existencie, alebo jej sfalšovaním alebo podvrhnutím. Naproti tomu za konanie proti prejavu poslednej vôle poručiteľa v zmysle ustanovenia § 469 Občianskeho zákonníka nebude možné považovať také konanie dediča, ktorého cieľom bude dosiahnutie stavu, aby závetom povolaný dedič nenadobudol majetok, ktorý by mu inak mal podľa predmetného závetu pripadnúť (napríklad tým, že majetok poručiteľa zatají) bez toho, aby tým bola dotknutá posledná vôľa poručiteľa o okruhu jeho dedičov, pretože takéto konanie nesmeruje proti prejavu poslednej vôle poručiteľa (viď 4Cdo/227/2019 NS SR).

So zreteľom na ustanovenie § 469a pojem posledná vôľa poručiteľa treba vykladať širšie ako len vo vzťahu k závetu. Bude sa preto vzťahovať aj na listinu o vydedení, ktorá nie je obsiahnutá v závete; aj proti tomuto prejavu sa možno dopustiť zavrhnutiehodného konania.

Záver

Pri naplnení uvedených skutkových podstát dedičská nespôsobilosť nastáva priamo zo zákona (*ex lege*) bez ďalšej právnej skutočnosti a trvá dovtedy, kým poručiteľ dedičovi neodpustí. Je potom len vecou rozhodnutia poručiteľa, či spôsobí zánik predpokladu dedičskej nespôsobilosti odpustením (pozri posledná veta § 469 OZ), rovnako je v jeho rukách možnosť vydedenia ktoréhokoľvek z neopomenuteľných dedičov. Vznik predpokladu pre dedičskú nespôsobilosť sám o sebe neznamená, že sa dedičská nespôsobilosť napokon aj uplatní. Odpustenie skutku, ktorý spôsobuje dedičskú nespôsobilosť, môže stav, ktorý predpokladá zákon, zmeniť. Rozhodujúca je vôľa poručiteľa. Súd preto na dedičskú nespôsobilosť prihliada z úradnej povinnosti.

Dedičská nespôsobilosť sa môže týkať tak dediča zo zákona, ako aj dediča zo závetu. Ten, kto sa dopustil konania kvalifikovaného ako konanie zakladajúce dôvod dedičskej nespôsobilosti, nemôže potom dediť zo žiadneho titulu.²¹

Na dediča, na ktorého sa vzťahuje niektorý z dôvodov dedičskej nespôsobilosti, sa hľadá akoby ani neexistoval. Ak ide o dediča zo závetu, jeho dedičský podiel môže pripadnúť náhradnému dedičovi, ak takého poručiteľ v závete ustanovil, inak podiel pripadne dedičom zo zákona. Ak ide o dediča zo zákona, dedičský podiel nespôsobilého dediča pripadá ostatným zákonným dedičom, ak sa neuplatní tzv. reprezentačné právo (*ius representationis*). To znamená, že ak je zákonný dedič nespôsobilý dediť, dedia namiesto neho dedičia, ktorých dedičské právo závisí od toho, či táto osoba dedí alebo nie. Keď je nespôsobilý dedič poručiteľov potomok, jeho dedičský podiel nadobúdajú jeho deti, a ak ich niet, dedia ďalší dedičia nespôsobilého dediča. Poručiteľ však má možnosť odvrátiť uvedené právne následky, t. j. má možnosť odvrátiť dedičskú nespôsobilosť takého dediča tým, že dedičovi takýto čin odpustí.²²

Odpustením sa dedičská nespôsobilosť ruší a dedič sa opäť stáva spôsobilým dedičom. Odpustenie je jednostranným právnym úkonom poručiteľa, pre ktorý zákon

21 BIČOVSKÝ, J.–HOLUB, M. *Občiansky zákonník*. 3. vyd., Praha, 1995, s. 567.

22 KNAPP, V.–LUBY, Š. *Československé občianske právo. II. diel*, Bratislava: Obzor, 1997, s. 187.

nevyžaduje žiadnu osobitnú formu. Môže k nemu dôjsť písomne, ústne i mlčky (konkludentne), vždy však spôsobom, z ktorého je zrejmý poručiteľov úmysel odvrátiť právne následky, ktoré zákon s takýmto konaním dediča spája.

Dedič sa stane opätovne nespôsobilým dedič, ak sa po odpustení znovu dopustí konania uvedeného v ustanovení § 469 OZ.

Existencia (neexistencia) naplnenia predpokladov pre dedičskú nespôsobilosť vo svojej podstate určuje, či určitá osoba je alebo nie je spôsobilá byť dedičom, teda, či určitej osobe patrí dedičské právo. Ak sa táto otázka javí ako sporná, musí súd (notár ako súdny komisár) prejednávajúci dedičstvo postupovať podľa § 194 ods. 1 CMP, teda musí odkázať toho, koho dedičské právo sa javí ako menej pravdepodobné na sporové konanie. Súd v sporovom konaní je však viazaný právoplatným rozhodnutím súdu o spáchaní úmyselného trestného činu voči poručiteľovi alebo osobám uvedeným v ustanoveniach § 469 OZ. V takom prípade sa môže javiť sporné iba to, či poručiteľ takejto osobe spáchanie trestného činu za života odpustil. Zákon nevyžaduje pre odpustenie osobitnú formu. Je to možné urobiť aj neformálne, dokonca konkludentne. Predpokladom odpustenia však je, že poručiteľ o dedičskej nespôsobilosti osoby pred odpustením uskutočnenom za jeho života vedel. Spravidla však bude za odpustenie treba považovať vyhotovenie závetu poručiteľom v prospech takejto osoby, ak k spísaniu závetu došlo až po tom, čo bol skutok uvedený v § 469 OZ spáchaný, a to aj v tom prípade, ak odsudzujúci rozsudok nadobudol právoplatnosť neskôr. Inak je však pre posúdenie dedičskej nespôsobilosti rozhodujúce to, kedy bol spáchaný úmyselný trestný čin, bez zreteľa na to, kedy nadobudol právoplatnosť odsudzujúci rozsudok. Z uvedeného aj vyplýva, že k úmyselnému spáchaniu trestného činu muselo dôjsť za života poručiteľa. Na rozdiel od toho, k zavrnutiahodnému prejavu proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle môže dôjsť aj po smrti poručiteľa napr. zničením jeho poslednej vôle.

Literatúra:

- BIČOVSKÝ, J.–HOLUB, M. 1995. *Občanský zákoník*. 3. vyd., Praha, 1995.
- FEKETE, I. 2007. *Občiansky zákonník. Komentár*. Bratislava : Epos, 2007, ISBN 978-80-8057-688-2.
- HAMŘÍK, M. 2021. Zatajenie majetku poručiteľa dedičmi a jeho právne dôsledky v kontexte dedičskej nespôsobilosti. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2021*. 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2021.
- HOLUB, M. a kol. 2002. *Občanský zákoník – komentár*. I. sv., Praha : Linde Praha, a. s., 2002.
- KIRSTOVÁ, K. 2004. Platná právna úprava inštitútu dedičskej nespôsobilosti a vydedenia. In *Ars Notaria*, č. 1/2004, s. 17.
- KNAPP, V.–LUBY, Š. 1997. *Československé občianske právo. II. diel*, Bratislava : Obzor, 1997.
- KNAPP, V.–PLANK, K. 1973. *Československé občianske právo. I. sv. – obecní část*, Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1973.
- KNAPPOVÁ, M. – ŠVESTKA, J. a kol. 2002. *Občianske právo hmotné*. 3. vyd., Praha : Aspi Publishing, s. r. o., 2002.
- KRAJČO, I. 2016. *Konanie o dedičstve (cezhraničné dedenie)*. Bratislava :

- Eurounion, spol. s r. o., 2016, ISBN 978-80-89374-36-6.
- KRIŽAN, M. 2022. Úvahy o konkurencii dôvodov vydedenia a dedičskej nespôsobilosti a miere konkretizácie sekundárne vydedených osôb. In: *Zborník: Dedičské právo v hmotnoprávných a procesných súvislostiach*. Wolters Kluwer, 2022, ISBN 978-80-571-0486-5, s. 74.
 - LAZAR, J. a kol. 2000. *Základy občianskeho hmotného práva. I. zv.*, Bratislava : Iura Edition, 2000.
 - LUBY, Š. 1946. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava : Právnická jednota v Bratislave, 1946.
 - PLANK, K. 1997. *Občianske právo s vysvetlivkami. I. zv.*, Bratislava : Iura Edition, 1997.
 - SVOBODA, J. a kol. 1999. *Občiansky zákonník – komentár*. Bratislava : Eurounion, s. r. o., 1999.
 - ŠTEVČEK, M. – DULAK, A. – BAJÁNKOVÁ, J. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015.

Summary: Eligible Heir

Incapacity to inherit is a special category that can only apply to natural persons and is regulated by law only in relation to succession. Incapacity to inherit occurs by law (*ex lege*); the court (court commissioner) takes it into account (*ex officio*). Under Section 464 of the Civil Code, a person who has committed an intentional crime against the deceased, his or her spouse, children or parents, or a reprehensible act against the expression of the deceased's last will, does not inherit. However, he can inherit if the deceased has forgiven him for this act. An unfit heir does not inherit and is looked upon as if he did not live to see the death of the deceased.

prof. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta, Katedry občianskeho a pracovného práva
Komenského 20,
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: daniela.gandzalova@umb.sk

Obsah článku podlieha licenci Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Daniela Gandžalová).